

KHUÔNG SIÊU NHÂN - ĐIỂN HÌNH THA HÓA TRONG TIỂU THUYẾT *NHO LÂM NGOẠI SỬ* CỦA NGÔ KÍNH TỬ

Lê Sỹ Điền

Trường Dự bị Đại học Dân tộc Trung ương

TÓM TẮT

Nho lâm ngoại sử là một trong những tác phẩm châm biếm xã hội xuất sắc của tiểu thuyết cổ điển Trung Hoa. Tác phẩm ra đời vào những năm 40 của thế kỷ XVIII nhưng lại mang đặc trưng của chủ nghĩa hiện thực phê phán châu Âu thế kỷ XIX. Có thể thấy trong *Nho lâm ngoại sử*, ngôi bút châm biếm của nhà văn không chỉ dành riêng cho một giai tầng nào mà tác giả có cái nhìn sâu rộng để mục đích châm biếm xã hội đạt được hiệu quả cao nhất. Thế giới nhân vật *Nho lâm ngoại sử* từ tầng lớp trí thức nho sĩ, hệ thống quan lại đến tầng lớp tăng lữ, thầy bói, sai nhân... tất cả đều trở thành đối tượng châm biếm của nhà văn Ngô Kính Tử. Trong đó, nổi bật là Khuông Siêu Nhân, một điển hình tha hóa sâu sắc và đậm nét. Trong phạm vi bài viết, chúng tôi sử dụng phương pháp phân tích, tổng hợp, hệ thống hóa những tài liệu tham khảo để có cái nhìn tổng thể về quá trình tha hóa của nhân vật, làm rõ thêm bản chất, tính cách Khuông Siêu Nhân dưới tác động tiêu cực của xã hội phong kiến đương thời.

Từ khóa: “*Nho lâm ngoại sử*”; *Khuông Siêu Nhân*; *tiểu thuyết cổ điển*; *châm biếm*; *tha hóa*

Ngày nhận bài: 11/8/2020; Ngày hoàn thiện: 16/9/2020; Ngày đăng: 22/9/2020

KUANG CHAOREN - TYPICAL DEGENERATE IN NOVELS *RU LIN WAI SHI* OF WU JING ZI

Le Sy Dien

National Ethnic University on Probation

ABSTRACT

Ru lin wai shi is one of the outstanding social satirical works of classical Chinese fiction. The work was born in the 40s of the eighteenth century, but it features the critical realism of nineteenth-century Europe. It can be seen in *Ru lin wai shi*, the writer's satirical pen was not only for a class that the author has insight for the purpose of satirizing the society with the highest efficiency. The world of characters in *Ru lin wai shi*, from the intellectual class; bureaucratic system to clergies, fortune tellers; slavers... all of them became satirical objects of the writer Wu Jing Zi. In which, Kuang Chaoren is a typical, remarkable and profound degenerate. In the scope of the article, we use the method of analyzing, synthesizing and systematizing the references to have an overall view of the character's corrupt process, further clarifying the nature and personality of Kuang Chaoren under the negative impact of contemporary feudal society.

Keywords: “*Ru lin wai shi*”; *Kuang Chaoren*; *classic fiction*; *satire*; *alienation*

Received: 11/8/2020; Revised: 16/9/2020; Published: 22/9/2020

1. Mở đầu

Lâu nay trong giới nghiên cứu *Nho lâm ngoại sử* ở trong và ngoài Trung Quốc đều phổ biến nhận định về sự biến chất, tha hóa của Khuông Siêu Nhân, một nhân vật điển hình cho sự xuống cấp trầm trọng về đạo đức của tầng lớp trí thức nho sĩ. Sự biến đổi có tính chất tiêu cực của Khuông Siêu Nhân diễn ra trong suốt một thời gian dài, ảnh hưởng chi phối tới toàn bộ cuộc đời của nhân vật. Y là đại diện tiêu biểu cho sự xuống cấp của rừng nho đã xé chiều, hủ nát. Thế hệ trẻ chứng kiến rất nhiều người có chút tài năng như Tuân Mai, Khuông Siêu Nhân, Cừ Dật Phu..., thế nhưng rốt cuộc sự thích ứng giữa tính cách với môi trường xã hội đã làm tha hóa bản chất, tâm hồn mỗi nho nhân.

Tại Trung Quốc, *Nho lâm ngoại sử* thu hút được sự quan tâm của giới nghiên cứu. Nhiều bài viết đi sâu phân tích, đánh giá hình tượng nhân vật Khuông Siêu Nhân. Chủng Kiếm Đức trong bài viết *Hình tượng Khuông Siêu Nhân trong Nho lâm ngoại sử* (种剑德,《儒林外史》中的匡超人形象,学术交流) cho rằng sự hình thành tính cách của Khuông Siêu Nhân và sự thoái hóa, biến chất của anh ta một mặt bị ảnh hưởng bởi môi trường xã hội, mặt khác, nó có những yếu tố riêng. Việc theo đuổi "danh tiếng, sự giàu có và danh dự" là nguyên nhân chính dẫn đến sự xuống cấp của Khuông Siêu Nhân [1]. Khương Tuyết Phương, Ngưu Cảnh Lệ trong bài viết *Chủ đề Nho lâm ngoại sử từ sự thay đổi của hình tượng Khuông Siêu Nhân* (姜雪芳,牛景丽,从匡超人的形象变化看《儒林外史》的主题) nhận định: *Nho lâm ngoại sử* là tác phẩm châm biếm mạnh mẽ trong lịch sử văn học Trung Quốc. Kết cấu tác phẩm theo hình thức "những truyện ngắn" được tập hợp lại, không có cốt truyện và nhân vật trung tâm. Trong tác phẩm, Khuông Siêu Nhân là nhân vật duy nhất tác giả dành gần sáu chương để mô tả toàn bộ quá trình, diễn biến sự thay đổi của nhân vật từ khi là con người nghèo khổ, hiếu thảo đến khi biến thành kẻ cơ hội, gian xảo, tự phụ [2]. Bài viết *Phân tích sự thay đổi tính cách của Khuông Siêu Nhân trong Nho lâm ngoại sử* (王雪,浅析《儒林外史》之匡超人性格变化),

Vương Tuyết cho rằng sự thay đổi của Khuông Siêu Nhân có thể được phân tích từ hai khía cạnh. Nguyên nhân bên ngoài là do bầu không khí xã hội đương thời ảnh hưởng trực tiếp đến y, theo đó việc thi cử và làm quan sẽ cứu cánh cho cuộc đời khốn khó của y. Nguyên nhân bên trong là khát vọng quyền lực để thể hiện bản thân và kiếm được tiền bạc, của cải của mọi người, làm giàu cho chính mình [3]. Vương Chương trong bài viết *Giải thích và đánh giá Nho lâm ngoại sử • Khuông Siêu Nhân* (王章,《儒林外史•匡超人》解说与赏析) cho rằng trong *Nho lâm ngoại sử*, Khuông Siêu Nhân là một kẻ thực dụng, linh hoạt và dễ thích nghi với môi trường sống hơn những người khác. Khuông Siêu Nhân sử dụng kinh nghiệm mà y học được từ xã hội để sống theo cách riêng của mình. Sự xuất hiện của nhân vật này trong tác phẩm là minh chứng cho sự phá sản của đạo đức Nho giáo truyền thống [4].

Ở Việt Nam, trong lời giới thiệu bản dịch *Nho lâm ngoại sử*, hai tác giả Phan Võ - Nhữ Thành đã nhận định về sự tha hóa, biến chất của Khuông Siêu Nhân: "Từ khi thi đỗ, bản chất của Khuông dần dần thay đổi, Khuông chạy theo Phan Tam, nhúng tay vào những việc bất chính để kiếm tiền, bỏ vợ cũ, lấy vợ mới con quan, nghe tin vợ chết không chịu về, ngồi đâu cũng khoe khoang chức tước, tài năng của mình một cách trơ trẽn. Khuông biến thành hạng người vô liêm sỉ, nhưng vẫn luôn luôn tự lừa dối mình bằng những danh từ đạo đức" [5, tr.10].

Hệ thống nhân vật trong tiểu thuyết *Nho lâm ngoại sử* vô cùng đông đảo. Các nhân vật mà *Nho lâm ngoại sử* đề cập đến, nói chung đều có thật cả. Trong bài tựa viết thời Đồng Trị, một nhà phê bình đã nói: "Tôi khuyên các bạn không nên đọc quyển tiểu thuyết này, vì đọc nó một lần các bạn sẽ cảm thấy rằng mình đã gặp những nhân vật của nó suốt ngày trong đời" [5, tr.5]. Trong bài viết, chúng tôi sử dụng phương pháp tổng hợp lí thuyết, phân tích tích văn bản, tư liệu tham khảo làm cơ sở triển khai đề mục, cấu trúc bài báo, qua đó rút ra những đánh giá, kết luận chính xác, tổng thể về vấn đề nghiên cứu. Mục đích của chúng tôi không nhằm khảo sát con người tha hóa như một hình tượng nghệ thuật mang ý nghĩa biểu tượng mà

chủ yếu tìm hiểu sự tha hóa của nhân vật Khuông Siêu Nhân như một quá trình thay đổi, biến chất trở thành phi nhân tính của con người trước hoàn cảnh xã hội.

2. Nội dung

2.1. Nhân vật tha hóa trong tác phẩm văn học

Theo *Từ điển Tiếng Việt*, “tha hóa” là một tính từ có hai nghĩa: 1. (Con người) biến chất thành xấu đi. Bị tha hóa trong môi trường tiêu cực. 2. Biến thành cái khác đối nghịch lại (thí dụ trong kết quả hoạt động của con người biến thành cái thống trị lại và thù địch với bản thân con người) [6, tr.907].

Theo *Từ điển Bách khoa Việt Nam*, tha hóa “một trong những phạm trù trung tâm của triết học Heghen (F.Heghen, Đức, thế kỉ 19) nói về sự tha hóa của tinh thần, nghĩa là tinh thần biến thành vật chất, thành cái đối lập với nó. Foibắc (L.Feuerbach), nhà triết học Đức thế kỉ 19, đã phê phán tính chất duy tâm trong quan niệm đó của Heghen. Foibắc dùng khái niệm tha hóa để nói về sự tha hóa của bản chất con người và tôn giáo. Theo Foibắc, chính con người đã sinh ra trời, đem bản chất con người gán cho trời, tạo ra một đẳng siêu phàm chi phối tất cả. Mác và Engen đã dùng khái niệm tha hóa để nói về sự tha hóa của lao động thể hiện ở chỗ, người công nhân sản xuất ra nhiều sản phẩm cho xã hội nhưng bị giai cấp tư sản chiếm đoạt, những sản phẩm đó không thuộc về người công nhân mà trở thành lực lượng đối lập với họ, như vậy là hoạt động (lao động) của chính con người đã trở thành một cái gì độc lập đối với con người và thống trị con người - đó là sự tha hóa” [7, tr.127].

Nhân vật văn học là con người được nhà văn miêu tả trong tác phẩm bằng phương tiện văn học. Chính vì thế, nhân vật văn học không bao giờ là con người thật ở ngoài đời, kể cả đó là những “nguyên mẫu”. Những con người này có thể được miêu tả kỹ càng hay sơ lược, sinh động hay không rõ nét, xuất hiện một hay nhiều lần, thường xuyên hay từng lúc, giữ vai trò quan trọng nhiều hay ít... Xét cho đến cùng, khi nhà văn xây dựng lên nhân vật văn học nhằm để chuyển tải những tư tưởng, ý tưởng của nhà văn đến với người đọc, bởi tiếng nói của nhân vật cũng chính là tiếng nói của nhà văn với thời cuộc.

Trong tác phẩm văn học, nhân vật tha hóa là khái niệm để chỉ con người bị mất phẩm chất đạo đức, trở thành con người xấu đi so với bản chất tốt đẹp vốn có. Sự tha hóa của con người có nhiều mức độ và được thể hiện dưới nhiều hình thức khác nhau. Theo Đinh Trí Dũng, nhân vật “tha hóa” là nhân vật văn học, do nhà văn hư cấu, tưởng tượng xây dựng nên nhằm phản ánh hiện thực xã hội mục ruỗng, xấu xa đã làm biến đổi bản chất con người. Theo nghĩa rộng tha hóa là “tình trạng con người bị bóp nghẹt bởi hoàn cảnh xã hội thối nát, con người không thể sống như mình mong muốn, đánh mất chất người của mình” [8, tr.136].

Trong lịch sử văn học thế giới, có nhiều điển hình tha hóa sống mãi trong lòng độc giả như: Juyliêng (*Đỏ và đen*-Xtăng đan), Rêbécca (*Hội chợ phù hoa*-M.Thaccorê), Raxcônnhicôp (*Tội ác và trừng phạt*-Đôxtôiepxki), Raxtinhắc (*Tấn trò đời*-Banzắc); Grego Samsa (*Hóa thân*-F.Kafka); Bêlicôp (*Người trong bao*-A. Shê khốp); AQ (*AQ chính truyện*-Lỗ Tấn)... Ở Việt Nam, nhân vật tha hóa xuất hiện cùng với trào lưu văn học hiện thực phê phán (1930-1945) trong các tác phẩm của các nhà văn Nguyễn Công Hoan, Vũ Trọng Phụng, Nguyên Hồng và đặc biệt là Nam Cao. Con người tha hóa ra đời trong hoàn cảnh xã hội nhất định. Theo Nguyễn Đăng Mạnh, nhân vật tha hóa ra đời trong một xã hội tha hóa, một xã hội độc ác, bất công, vô lý...

Khảo sát nhân vật tha hóa trong *Nho lâm ngoại sử*, chúng tôi nhận thấy có hai dạng nhân vật tha hóa. Dạng thứ nhất, kiểu nhân vật tha hóa là sản phẩm của xã hội phong kiến đương thời có nhiều bất ổn trong thực tại, nó sản sinh ra những kiểu người thuộc về nó. Loại nhân vật tha hóa này “tính cách căn bản đã cố định từ đầu, nhân vật không thay đổi môi trường sống của mình” [8, tr.141]. Đó là những kẻ tham lam tiền bạc, vật chất, đam mê lối sống sa đọa, sự tha hóa đã ăn sâu vào máu thịt của chúng như: Phan Tam, Vương Râu, Tấn Trước, Hoạn Thành...

Dạng thứ hai, kiểu nhân vật tha hóa là nạn nhân của xã hội phong kiến đương thời. Những chính sách cai trị, sự áp đặt, đàn áp của chế độ đã dẫn tới cuộc sống nghèo khổ, bần cùng

trong đời sống nhân dân. Bên cạnh đó những tác động của thế lực kim tiền, bả công danh, phú quý đã dần đưa con người vào cạm bẫy, điên đảo trong guồng quay xã hội. Khuông Siêu Nhân, Cừ Dật Phu... là những nhân vật tiêu biểu cho sự tha hóa đó. Tuy vậy, trong *Nho lâm ngoại sử*, nổi bật nhất là Khuông Siêu Nhân, một nhân vật có quá trình biến đổi liên tục, sâu sắc, ngày càng rõ nét, tiêu biểu.

2.2. Các phương diện tha hóa ở Khuông Siêu Nhân

2.2.1. Tha hóa trong lối sống, hành vi

Dưới góc độ triết học, hành vi, lối sống là một phạm trù rộng lớn bao gồm nhiều hoạt động sống của con người, từ những sinh hoạt vật chất đến tinh thần. Trong một xã hội có giai cấp, lối sống thể hiện một kiểu sinh hoạt của cá nhân và cộng đồng nhất định. Nói đúng hơn đó là một dạng thức văn hóa trong một không gian và thời gian xã hội nào đó. Lối sống biểu đạt một quan niệm sống, một thái độ lựa chọn và định hướng giá trị cuộc sống của mỗi cá nhân, nó chứa đựng trong đó cả mục đích, động cơ, nhu cầu và lý tưởng xã hội mà cá nhân hướng tới. Nó đo lường trình độ trưởng thành xã hội của cá nhân về mặt nhận thức, lý trí, tình cảm... Môi trường xã hội, đời sống hiện thực hằng ngày của cá nhân con người diễn ra qua công việc, giao tiếp, cách ứng xử với những người xung quanh, nó là những nhân tố trực tiếp hình thành lối sống và nếp sống của mỗi cá nhân.

Trong mỗi con người luôn tồn tại cả mặt xấu và mặt tốt, những mặt này chỉ chờ đợi hoàn cảnh thích hợp để thể hiện. Nói cách khác, bối cảnh xã hội giống như tấm vải để chúng ta vẽ ra cuộc đời mình. Khi chúng ta được trao cho sức mạnh để đàn áp, vị thế chúng ta cao hơn nhưng chúng ta sẽ khiến người khác đau khổ hơn; điều đó giải thích lý do vì sao cả những người bình thường nhất cũng bị men say của quyền lực tha hóa.

Trong *Nho lâm ngoại sử*, Khuông Siêu Nhân là người luôn muốn chối bỏ quá khứ, không muốn nhìn nhận những khó khăn, vất vả mà mình đã từng trải qua. Khi đến Hàng Châu, người y gặp trên thuyền đầu tiên là Cảnh Lan Giang, một tiểu thương có cửa hàng bán mũ.

Đây là người đã đưa Khuông Siêu Nhân giao du, kết bạn với những con một văn, thơ, những kẻ có lối sống buông thả, đàn đúm. Y đã học được rất nhiều điều xấu từ những kẻ đó. Khuông Siêu Nhân cùng nhóm bạn Cảnh Lan Giang, Phổ Mặc Khanh, Chi Kiếm Phong, Triệu Tuyết Trai, Kim Đông Nhai, Nghiêm Trí Tung, Vệ Thế Thiện, Tùy Sầm Am... thường xuyên tổ chức hội họp, uống rượu, làm thơ và bình phẩm về nhiều vấn đề thế sự. Gặp gỡ, giao lưu, kết bạn với nhiều thành phần, đối tượng, Khuông Siêu Nhân đã hấp thu rất nhiều những thói hư, tật xấu, y thân nhiên chấp nhận nó để rồi biến chúng thành những hành động của bản thân, điều mà trước đây chưa bao giờ y nghĩ tới. Chính vì thế mà y chấp nhận lời đề nghị duyệt hơn ba trăm bài văn bát cổ cho người chủ Văn Hãn Lâu, mặc dù kiến văn về văn bát cổ y chả có được là bao. Khuông Siêu Nhân vừa duyệt văn, vừa chơi bài, giao lưu, hội họp, chỉ trong sáu ngày đã duyệt xong toàn bộ hơn ba trăm bài văn bát cổ. Những câu chuyện nghe được trong các bữa tiệc, y tán rộng ra làm bài tựa viết lên đầu quyển sách. Bản thân Khuông Siêu Nhân nghĩ đến việc đi chơi Tây Hồ và tất phải làm thơ nên y đã đọc ngẫu nhiên bản *thi pháp nhập môn*, sách dạy vỡ lòng cách làm thơ để yên tâm giao du với nhóm bạn của mình.

Sự tha hóa về hành vi, lối sống của Khuông Siêu Nhân ngày càng diễn ra sâu sắc, đậm nét khi y có cuộc gặp gỡ và kết thân với Phan Tam, một kẻ lưu manh, lừa đảo có tiếng. Phan Tam đưa Khuông Siêu Nhân đến sông bạc, bày cho y cách kiếm tiền bằng con đường phi pháp. Trước sức hấp dẫn của đồng tiền, Khuông Siêu Nhân như mê mẩn và quên đi bản thân đang sa dần vào con đường phạm pháp. Khuông Siêu Nhân đã thấm nhuần quan điểm và cách làm việc của Phan Tam, coi đó là một phương thức để phát triển bản thân: “Những việc như thế này gọi là những việc đáng làm không phí công suy nghĩ! Hơi sức đâu mà chơi với bọn ngu ngốc kia” [5, tr.293]. Định cao của sự tha hóa về hành vi, lối sống của Khuông Siêu Nhân được biểu hiện khi y đã biến mình thành công cụ kiếm tiền của Phan Tam. Y chấp nhận mạo hiểm làm những công việc trái với quy định của pháp luật. Y cùng

với Phan Tam soạn thảo công văn giả, làm con dấu giả để lừa người và qua mặt chính quyền: “Phan Tam đưa Khuông Siêu Nhân lên cái gác ở đằng sau nhà thảo một tờ giấy hôn thú bảo Khuông Siêu Nhân chép, rồi đưa cho Lão Nhị xem, bảo y ngày mai đem tiền đến lấy... Ăn cơm chiều xong, y thắp đèn lên đọc một tờ công văn giả bảo Khuông Siêu Nhân chép. Trong nhà có những con dấu giả khắc bằng đậu phụ khô. Y đem ra dùng. Lại lấy bút son bảo Khuông Siêu Nhân viết một tờ công văn đòi Hà Hoa về” [5, tr.293].

Càng ngày Khuông Siêu Nhân càng lún sâu thêm vào tội lỗi, những việc làm của y cũng từ đó mà tăng mức độ liều lĩnh và nguy hiểm hơn. Việc tổ chức đưa người vào trường thi để thi thay cho Kim Dục con của Lí Tứ nếu bị phát hiện thì sự nghiệp và thanh danh của Khuông Siêu Nhân sẽ không còn được đảm bảo. Khuông Siêu Nhân biết rõ điều đó nhưng y không thể cưỡng lại sức mạnh của đồng tiền bởi thương vụ này đã giúp Khuông Siêu Nhân dứt túi hơn hai trăm lượng bạc. Y nói với Phan Tam: “Nếu ông dùng tôi, tôi sẽ đi thi thay. Nhưng tôi nên ngồi ở ngoài làm bài rồi dứt vào hay thay chân hấn vào thi... Phan Tam đưa Khuông Siêu Nhân đi đến cửa trường thi, đưa ra một cái mũ đen cao, một cái áo vải màu xanh, một cái dây thắt lưng đỏ, bảo Khuông cất mũ vuông, cởi áo quần của mình ra để mặc nó vào. Sau đó Phan Tam ghé tai thì thầm: *Như thế, như thế, chớ có quên!* Rồi để Khuông ở lại trường thi, còn mình áo mũ của Khuông đi... Học đạo ra điểm danh. Khi gọi đến Kim Dục, Khuông Siêu Nhân nháy mắt ra hiệu cho hấn, Kim Dục hiểu ý không về lều của mình, trái lại y ẩn vào bóng tối, khi ấy Khuông Siêu Nhân lùi lại mấy bước đến gần Kim Dục. Y đứng lẩn sau đám đông, cất mũ của mình trao cho Kim Dục. Hai người trao đổi y phục cho nhau. Kim Dục cầm lấy gậy đứng sang một bên. Còn Khuông Siêu Nhân mang quyền, đến lều làm văn chương. Làm đến ba bốn giờ mới nộp quyền, rồi về nhà, không ai biết việc gì hết” [5, tr.296].

Sau này, khi đã làm đến chức giáo tập, chuyên dạy con cái cho những nhà quyền quý, Khuông Siêu Nhân không những thể hiện thái độ khoe khoang, lên giọng với bạn bè mà còn bày đặt,

bịa chuyện nói láo để đánh bóng tên tuổi bản thân, làm cho mọi người càng kính phục y hơn bội phần. Y nói với Cảnh Lan Giang: “Trường học của tôi như nơi nha môn vậy, có công đường, son, mực, bút, nghiên đằng hoàng bày ra! Mỗi buổi sáng tôi lên ghế ngồi học. Học sinh đem bài đến thì tôi chỉ chấm một chấm son vào đầu cho họ đi. Học sinh đều là dạng tập ám, tối thiểu là con các quan tam phẩm trở lên và nếu bỏ ra làm quan là làm tổng đốc, tuần vũ, đề đốc, trấn thủ cả. Nhưng họ đều phải lạy chào trước mặt tôi. Cứ xem như ông thầy của tôi thì biết, ông ta làm Tế Tửu Quốc tử giám. Ông ta là con quan tể tướng hiện tại. Quan tể tướng lại là lão thái sư của tôi. Hôm trước lão thái sư có bệnh, tất cả triều đình đến hỏi thăm sức khỏe nhưng ngài không tiếp ai, ngài chỉ có gọi tôi đến ngồi trên giường bệnh nói chuyện một lúc rồi ra” [5, tr.307-308]. Rõ ràng, những lời lẽ của Khuông Siêu Nhân là bịa đặt, nói láo, y không bao giờ có được cái điểm phúc như chính trong lời kể của y với Cảnh Lan Giang. Toàn bộ phẩm hạnh, đạo đức mà y có được từ ngày xưa đã hoàn toàn biến mất, thay vào đó là sự gian trá, tráo trở của một nho sinh mất gốc.

Có thể nói, con đường làm quan của Khuông Siêu Nhân có phần dễ dàng và hanh thông. Điều đó là nhờ vào sự may mắn, sắp đặt của số phận, cùng với đó là sự tinh ranh, lọc lõi khi y biết chớp lấy thời cơ, cơ hội để khẳng định mình trong chốn quan trường đầy hủ bại, thối nát. Một kẻ còn nhiều hạn chế trong văn nghiệp, học hành không đến nơi đến chốn mà hề gặp người khác là thể hiện bản thân và sự nổi tiếng của mình. Khi ngồi nói chuyện với Ngưu Bồ Y, Khuông Siêu Nhân đã bộc lộ cái ngu dốt, rơm đời của mình. Y nói: “Tôi cũng có một ít tiếng tăm trong làng văn. Năm, sáu năm nay, khi tôi đến Hàng Châu, tôi có làm những tuyển tập những bài thi, của những người thi cử nhân, tiến sĩ và của những người có danh tiếng. Tôi có soạn “*Tứ Thư giảng thoại*”, “*Ngũ Kinh giảng thư*”, “*Cổ Văn tuyển bản*”. Theo con số tôi tính, tôi đã soạn chín mươi lăm quyển tất cả. Sách tôi sách nào in ra cũng bán đến vạn quyển. Sơn Đông, Sơn Tây, Hà Nam, Thiểm Tây, Bắc Trục, các khách hàng tranh nhau mua, chỉ sợ không có mà

xem... không giấu gì hai vị, những người đọc sách trong năm tỉnh này rất kính trọng tôi. Họ đều đốt hương thấp đèn ở án sách gọi tôi là tiên nho Khuông Tử”.

Tiếp đó Nguru Bồ Y nói:

“Có lẽ ông đã lầm! Gọi “tiên nho” thì phải là người đã qua đời rồi. Nay tiên sinh còn sống đây tại sao lại gọi như thế”.

Khuông Siêu Nhân đỏ mặt nói: “Không phải! Nói “tiên nho” cũng là nói tiên sinh đây thôi”.

Nguru Bồ Y thấy thế cũng không buồn tranh luận với hắn nữa” [5, tr.310].

Khi Phùng Trác Am hỏi Khuông Siêu Nhân về cách làm văn tuyển của Mã Thuần Thượng (trần thuật của tiểu thuyết đưa độc giả hồi tưởng lại nhân vật Mã Thuần Thượng ở hồi 15 của cuốn tiểu thuyết, khi y giúp đỡ Khuông Siêu Nhân từ tiền bạc, sách vở và nhận Khuông là em kết nghĩa, chỉ bảo, dẫn dắt Khuông từng li, từng tí) thì Khuông lên giọng chê bai. Y nói ngay: “Ông ta là bạn thân của tôi đấy! Ông Mã thì thông thạo “lí pháp” nhưng thiếu sót về tài năng cho nên sách in ra bán không chạy lắm. Cái việc bán chạy là việc quan trọng nhất. Nếu bán không chạy, hiệu sách lỗ vốn. Còn tuyển tập của tôi thì ở ngoại quốc cũng đều có cơ?” [5, tr.311].

Qua đoạn đối thoại trên độc giả thấy được cái dốt nát mà hay khoe khoang, khoác lác của Khuông Siêu Nhân. Người trần thuật đã gán cho y một thứ ngôn ngữ bóng bẩy, đỉnh đặc, trang trọng khi đối thoại với Nguru Bồ Y, Phùng Trác Am, nhưng cũng chính thứ ngôn ngữ ấy, y tự bộc lộ bản chất dốt nát, lỗ bịch của mình, sự châm biếm thật nhẹ nhàng mà sâu cay. Một người mà không phân biệt được đâu là “tiên nho”, đâu là “tiên sinh” mà cũng bày đặt tuyển chọn viết sách. Không những thế lại còn lên giọng chê bai, nói xấu người đã từng cứu mạng, giúp đỡ, dạy cho y những bài học đầu đời về cách làm văn bát cổ. Điều đó thật đáng để lên án và phê phán.

2.2.2. *Tha hóa về nhân cách - đạo đức*

Lối sống là bước chuyển hoá cực kỳ quan trọng từ ý thức lựa chọn mẫu nhân cách của mỗi con người đến thực hành nhân cách trong đời sống hằng ngày. Trong một lối sống đã

hình thành, đã định hình, những cái ổn định và có xu hướng trở nên bền vững thuộc về ý thức, tâm lý, thói quen và nhu cầu, lý trí và tình cảm, nhận thức hành động... như những thuộc tính và phẩm chất cá nhân được bộc lộ ra. Tính hiện thực của nhân cách được thể hiện trong lối sống. Nó như một tập hợp các giá trị, được khảo nghiệm và chứng thực trong hoạt động và hành vi của con người.

Người được coi là có nhân cách, trước hết là người có đạo đức, được đánh giá về đạo đức bởi những người khác, bởi dư luận xã hội. Sự đánh giá này tập trung vào lối sống của con người, trong quan hệ với công việc, với những người xung quanh, với cả bản thân mình từ thái độ đến hành vi, lối sống. Nét đặc trưng của nhân cách, thừa nhận cá nhân là hiện thực có trước và là giá trị tinh thần cao nhất. Bên cạnh đó, cá nhân được hiểu như yếu tố tinh thần đầu tiên của tồn tại. Sự xuống cấp, tha hóa về đạo đức - nhân cách thể hiện trong mỗi cá nhân là quá trình đi ngược lại những chuẩn mực đạo đức của xã hội. Cũng vì vậy, sự sai lệch chuẩn mực xã hội về lễ sống, tức là những lệch lạc về quan niệm sống ở những người trẻ tuổi là một trở ngại căn bản để hình thành nhân cách của họ, đặt họ trước nguy cơ hư hỏng, có khi hỏng cả một cuộc đời. Trong trường hợp này, Khuông Siêu Nhân và những nhân vật trẻ tuổi như Cừ Dật Phu, Nguru Ngọc Phổ... trong *Nho lâm ngoại sử* đều là những điển hình tiêu biểu cho sự lệch chuẩn đạo đức xã hội.

Tiểu thuyết *Nho lâm ngoại sử*, nhà văn Ngô Kính Tử tập trung viết về quá trình tha hóa đạo đức - nhân cách của tầng lớp trí thức nho sĩ, tiêu biểu là Khuông Siêu Nhân, một người có sự biến chuyển sâu sắc theo chiều hướng tiêu cực, dần đánh mất đi bản chất tốt đẹp trong mỗi con người. Ở Khuông Siêu Nhân diễn ra sự biến đổi trong suốt một thời gian dài, ảnh hưởng chi phối tới toàn bộ cuộc đời của nhân vật. Nếu như lòng hiếu thảo, tính khiêm nhường, thấu hiểu đạo lý của Khuông Siêu Nhân được mọi người ca ngợi, tán dương trong thời gian khốn khó ở quê nhà thì quá trình tiếp xúc, kết giao bè bạn đã biến y thành một kẻ lưu manh, giả hoạt, huênh hoang, khoác lác. Đạp đổ mọi giá trị truyền thống, đánh

đổi tất cả bản tính lương thiện để đạt được mục đích trên con đường quan lộ, Khuông Siêu Nhân đã tự biến mình thành sản phẩm độc đáo của nền thi cử, khoa hoạn. Y là tấm gương phản chiếu cho những “thành quả” tiêu cực của chế độ phong kiến đương thời. Vốn là một nông dân nghèo lưu lạc khắp nơi để kiếm ăn, khi nghe tin bố ốm nặng mà không có tiền về quê, Khuông Siêu Nhân đã có những lời lẽ, suy nghĩ cảm động: “Cháu chỉ có phụ thân ở nhà đau ốm, làm con cái không sao về nhà để phụng dưỡng, nghĩ lại thật không bằng giống chim muông. Vì thế mà trong lòng đau đớn, bức bối, đôi khi chỉ muốn chết cho xong... Bọn có tiền thì bắt hiếu với cha mẹ, còn hạng cùng khổ như mình, muốn hiếu thảo thì lại không làm được! Ở đời thật lắm nỗi bất bình!” [5, tr.242]. Sau này khi bản thân đã có chút thành tựu, Khuông Siêu Nhân lên kinh ra mắt cụ Lý làm cấp sự chung thì sự tha hóa về đạo đức, nhân cách của y càng sâu sắc, đậm nét. Mặc dù đã có vợ nhưng khi cụ Lý hỏi về việc gia thất, Khuông Siêu Nhân nghĩ thầm: “thầy ta là vị quan to, nếu mình nói rằng ông gia của mình là một sai nhân ở quan tuần vũ thì sợ thầy sẽ khinh và cười mình”. Do đó, y nói dối một cách trắng trợn với thầy: “con chưa vợ”. Khuông Siêu Nhân không thể ngờ rằng, chính nhờ những lời gian dối ấy mà y được thầy Lý gả cho cô cháu gái mới mười chín tuổi, xinh đẹp như Hằng Nga giáng trần. Trước đó, khi được hỏi ý kiến về việc có đồng ý lấy cháu gái của thầy Lý không, Khuông Siêu Nhân đột nhiên nghĩ đến việc “có một vở tuồng về Thái trạng nguyên đã có vợ rồi lại lấy thêm con quan tể tướng họ Ngưu. Người ta xưa nay vẫn coi đó là một câu chuyện lí thú. Vậy có gì là không được?”. Điều này đã làm y phấn khích và chấp nhận lấy thêm vợ mà không sợ bị mọi người phát hiện, tố giác. Cưới vợ xong, Khuông Siêu Nhân sống cuộc đời gấm vóc rèm châu, vui sướng với người vợ mới quen biết luôn người vợ cũ ở quê đang lâm trọng bệnh vì một mục hiếu thuận với mẹ chồng.

Sau khi thi đỗ chức giáo tập, phải về tỉnh để lấy xác nhận, nghe tin vợ cũ chết, y không về quê chịu tang mà nói với người anh là Khuông Đại: "Bây giờ nhà em đã là phu nhân, anh về quê thuê thợ vẽ cho một bức hình mũ phượng áo thêu... Ngày trước khi em về nhà, em có may

cho mẹ một cái áo thêu. Nếu bà con thân thích đến nhà thì bảo mẹ mặc áo ấy để tỏ rằng mình không phải như người ta. Còn anh thì cũng bảo người ta gọi bằng “ông”. Bất kỳ việc gì cũng phải giữ lấy thể thống, không có thể tự hạ thấp mình được. Em rồi sẽ nhận chức. Lúc ấy mời anh chị cùng lên hưởng phú quý vinh hoa” [5, tr.306]. Quả thực, những lời của Khuông Siêu Nhân đã khẳng định y là một nhà nho mất gốc, biến chất trầm trọng. Y đã bộc lộ cái ti tiện, đốn hèn của bản thân mình. Đó cũng là “biểu hiện của tâm lý hãnh tiến, xa lạ với cốt cách “phú quý bất năng dâm, bần tiện bất năng di” của người quân tử. Kê sĩ khi chưa “tam lập” (lập ngôn, lập đức, lập công) thì chưa thể gọi là quân tử, hào kiệt” [9, tr.112]. Chính tâm lí đó cùng với những tác động của ngoại cảnh xã hội, của bả công danh, phú quý đã khiến y trở thành một người tha hóa về đạo đức và nhân cách, quên đi những lời dạy dỗ của cha trước khi mất: “công danh là đồ ngoại vật, đức hạnh mới là cần. Ta xét con có lòng hiếu, thực là hiếm có. Nhưng sau này, may mà gặp bước thuận lợi thì cũng chớ vì thế mà bỏ lòng hiếu thảo lúc thiếu thời. Sau khi ta chết, hết tang rồi, con phải liệu mà lập gia đình. Con nên tìm con những nhà bần hàn. Nhất thiết không nên tham hạng giàu sang, với cao đến những nơi phú quý” [5, tr. 260].

Trong *Nho lâm ngoại sử*, Khuông Siêu Nhân thuộc lớp người trẻ tuổi bị tha hóa về bản chất, suy đồi về nhân cách. Sự châm biếm của nhà văn Ngô Kính Tử không chỉ dành cho sự giả dối, lưu manh của nhân vật mà còn hướng vào hiện thực nghiệt ngã của xã hội. Chính cái xã hội ấy đã làm biến đổi nhân cách con người qua từng thế hệ, trong đó nguy hiểm và nguy hại hơn khi những người trẻ tuổi như Khuông Siêu Nhân hay Ngưu Phó Lang dễ dàng đánh mất nhân tính bởi những ham muốn vật chất tầm thường. Bản thân con người nếu thiếu bản lĩnh thì khó đứng vững trước hoàn cảnh, nhất là vào những thời điểm giá trị đạo đức, chuẩn mực xã hội bị đảo lộn. Không nằm ngoài guồng quay của địa vị và danh lợi, để bảo vệ cho giá trị và lợi ích của bản thân, Khuông Siêu Nhân quay mặt từ chối giúp đỡ những người đã từng cứu mang mình lúc còn khó khăn. Phan Tam là người diu dặt, giúp đỡ để Khuông Siêu Nhân có

điều kiện giao lưu xã hội, có tiền, có nhà cửa và cưới được người vợ xinh đẹp nhưng khi gặp nạn, trông cậy vào sự giúp đỡ của Khuông Siêu Nhân nhưng Khuông một mực từ chối, viện lí do bản thân hiện tại làm quan, không như lúc còn là học trò, y nói: “Minh đã làm việc cho triều đình thì phải tuân theo sự thưởng phạt của triều đình. Nếu như đến đó mà thăm thì việc thưởng phạt hóa ra không minh... Tôi nói như thế này thì thật không tiện. Nhưng đã là tri kỷ với nhau thì tôi cũng không giấu giếm gì. Những việc anh Phan làm nếu như tôi là quan địa phương ở đây thì tôi cũng phải bắt giam... Nếu tôi lại đi vào thăm thì việc này đến tai các quan trên của tôi. Thế là cái thanh danh quan trường của tôi bị nhơ nhuốc đi. Như thế còn làm việc sao được” [5, tr.308-309]. Có thể thấy “Khuông Siêu Nhân là một kẻ vong ân bội nghĩa, y rũ bỏ, quên đi những ân tình mà Phan Tam từng dành cho mình, y quay ngược, đảo chiều một cách tráo trở, bỏ qua mọi phiên toái để thể hiện bản chất của một tân quan liêm khiết nhưng thực chất chỉ là vỏ bọc che đậy cho những việc xấu xa, bỉ ổi mà y cùng hệ thống quan lại thường làm để thay đổi thế sự đương thời” [10, tr.49].

Trong *Nho lâm ngoại sử*, nhà văn Ngô Kính Tử đã đi sâu miêu tả và cắt nghĩa một cách đúng đắn, đầy đủ quá trình tha hóa của một bộ phận tầng lớp trí thức nho sĩ mà Khuông Siêu Nhân là một trong những điển hình tiêu biểu nhất. Sự truy lục về tinh thần bởi công danh phú quý, cùng với lối sống tham lam, ích kỉ, mưu cầu danh lợi, vật chất đã dẫn tới sự tha hóa nhân cách, đạo đức của măng non hủ nho Khuông Siêu Nhân. Và có một nguyên nhân cần nhấn mạnh là do ảnh hưởng của những gì đang diễn ra trong cuộc sống hiện nay.

3. Kết luận

Nho lâm ngoại sử là một bức tranh khá toàn diện về xã hội phong kiến Trung Hoa thế kỉ 18, mặc dù chủ đề tác phẩm tập trung vào chế độ khoa cử nhưng nó lại có sức khái quát bức tranh xã hội rộng lớn. Viết *Nho lâm ngoại sử*, nhà văn “không bắt nguồn từ ân oán cá nhân, không buông lời hung dữ; trút nỗi căm riêng mà như một người thợ quay phim, quay lại tất cả những gì vốn có của hiện thực đời sống” [11, tr.17]. Ngô Kính Tử miêu tả cuộc sống

và trạng thái tinh thần của giới trí thức nho sĩ, đồng thời căn cứ vào thái độ của nhân vật hoặc tâm huyết, say sưa hoặc thờ ơ, lạnh nhạt để làm thước đo tiêu chuẩn phân biệt, đánh giá từng lớp người khác nhau. Bài viết giúp độc giả đi đến chỗ nhận thức rõ hơn về chân chủ đề *Nho lâm ngoại sử*, một kiệt tác phẩm châm biếm của văn học cổ điển Trung Quốc. Tác giả cắt nghĩa một cách đúng đắn sự sa đọa về nhân cách của bọn nhà nho đạt vận, đặc biệt tác giả tập trung vào sự biến chất, tha hóa mang tính điển hình của nhân vật Khuông Siêu Nhân, một con sâu mọt của xã hội.

TÀI LIỆU THAM KHẢO/REFERENCES

- [1]. J. D. Zhong, “The image of Kuang Chaoren in *The Scholars*,” October 14, 2004. [Online]. Available: <http://www.qikanchina.net/thesis/detail/2350992>. [Accessed August 3, 2020].
- [2]. X. F. Jiang, and J. L. Niu, “Topic of “The Scholars”, from the change of the image of Kuang Chaoren,” *Modern Media magazine*, no. 12, pp. 92-93, 2016. [Online]. Available: <https://mall.cnki.net/magazine/article/XKJJ201612044.htm>. [Accessed August 3, 2020].
- [3]. X. Wang, “Analysis of Kuang Chaoren's personality changes in *The Scholars*,” September 28, 2017. [Online]. Available: <http://www.bfwx.org/a/wenxue/lilun/2017/0928/8988.html/>. [Accessed August 3, 2020].
- [4]. Z. Wang, “Interpretation and Appreciation of *The Scholars Kuang Chaoren*,” the poetry hammock, July 11, 2019. [Online]. Available: <https://www.pinshiwon.com/cidian/mingqing/20190711145289.html>. [Accessed August 3, 2020].
- [5]. J. Z. Wu, *The Scholars*, volume 1 (V. Phan & T. Nhu, Translated Vietnamese), Literature Publishing House, Hanoi, 1989.
- [6]. Dictionary Center (Linguistics Institute), *Vietnamese Dictionary*, Publisher Da Nang, 2003.
- [7]. National Council directed the compilation of Vietnam Polytechnic Dictionary, *Vietnam Polytechnic Dictionary*, volume 4, Publisher Polytechnic Dictionary, Hanoi, 2005.
- [8]. T. D. Dinh, *Novel character of Vu Trong Phung*, Publisher Culture and Information, Hanoi, 2004.
- [9]. D. T. Luong, *To understand 8 sets of classical Chinese novels*, Publisher VNU, Hanoi, 2000.
- [10]. S. D. Le, “The art of building ironical situation in the novel *Ru lin wai shi* of Wu Jing Zi,” *Scientific Journal of Hanoi Pedagogical University 2*, vol. 45, pp. 46-57, 2016.
- [11]. S. D. Le, “Meditating on the ruling class in the novel *Ru lin wai shi* of Wu Jing Zi,” *Scientific Journal of Hanoi Metropolitan University*, vol. 7, pp. 12-20, 2016.